

Zhimbalenko V. M. Public promise of reward and conditional legal transactions (question of correlation).

Work is devoted the analysis of legal nature of public promise of reward, in it comparing of promise of reward is carried out to the unilateral contracts, with conditional transactions.

Keywords: *public promise to reward, unilateral contract, conditional contract.*

Шимон С. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ “ОБ’ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ” ТА “ОБ’ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН” (до наукової дискусії)

В праці розглядаються теоретичні проблеми співвідношення понять “об’єкти цивільних прав” та “об’єкти цивільних правовідносин”, додатково обґрунтовується висновок щодо їх тотожності, зачіпається проблема визначення об’єкта та предмета зобов’язання.

Ключові слова: *об’єкт цивільних правовідносин, об’єкт цивільних прав, суб’єктивне цивільне право, структура цивільного правовідношення.*

Категорія “об’єкт” є базовою як для загальної теорії права, так і для цивілістики зокрема. Питання про сутність понять “об’єкт цивільних прав” та “об’єкт цивільних правовідносин” в теорії права вважається одним з найбільш дискусійних, хоча, звісно, часи, коли в юридичній науці панувала невизначеність у самому вживанні терміна “об’єкт”, що часто зводилося до простого протиставлення його “суб’єкту” [1, с. 20], вже пройшли. Особливий інтерес до категорії об’єкта виявляють цивілісти, про що свідчить низка наукових праць, в яких вчені намагаються вирішити проблему об’єкта в різних варіантах бачення цього правового феномена. Проблеми об’єктів у цивільному праві прямо чи опосередковано висвітлюються у працях відомих вчених різних періодів розвитку цивілістичної думки: М. М. Агаркова, Н. Г. Александрова, С. С. Алексєєва, К. О. Берновського, М. І. Брагінського, Є. В. Васьковського, С. М. Братуся, Ю. С. Гамбарова, Д. М. Генкіна, В. П. Грибанова, О. С. Йоффе, С. Ф. Кечекьяна, Д. І. Мейера, І. А. Покровського, В. А. Рясенцева, Є. А. Суханова, В. І. Синайського, В. А. Тархова, Ю. К. Толстого, Р. О. Халфіної, Г. Ф. Шершеневича та ін. Не втрачає своє актуальності ця тематика і в сучасній вітчизняній юриспруденції, однак комплексних досліджень системи об’єктів цивільних прав саме в українській цивільно-правовій науці на сьогодні немає.

Аналіз низки існуючих праць дозволяє виділити у якості традиційного підхід, за яким об’єкт входить до складу правовідношення і є його обов’язковою і невід’ємною частиною. Тому проблеми об’єкта прав розглядаються переважно в процесі аналізу структури цивільного правовідношення. При цьому, в юридичній теорії дискутувалися й інші думки, зокрема, відстоювалася можливість існування так званих “безоб’єктних” правовідносин (М. М. Агарков, С. Н. Братусь, В. А. Белов, Г. І. Полянська та ін.); висловлювалося припущення, що об’єкт не входить до структури правовідношення, а має розглядатися за межами системного розуміння правовідношення (Р. О. Халфіна, В. А. Лапач).

Сам термін “об’єкт” в цивілістиці використовується в різних терміносполученнях: об’єкт цивільних прав, об’єкт цивільного права, об’єкт суб’єктивних прав, об’єкт цивільного правовідношення, об’єкт цивільно-правового регулювання. Природно, що судження про тотожність чи відмінності в цих термінологічних комбінаціях залежить від того, що саме вважати об’єктом цивільного правовідношення, адже саме стосовно нього у поглядах дослідників спостерігаються найбільші розбіжності. Переважно ж в дискусіях проблема зводилася до тотожності чи нетотожності понять “об’єкт цивільних прав” та “об’єкт цивільного правовідношення”. Попри це звучали припущення про неприйнятність об’єкта для правовідношення, оскільки він може бути притаманний виключно суб’єктивному праву [2, с. 137-148].

З’ясувати питання про співвідношення об’єкта цивільного права та об’єкта цивільного правовідношення можливо лише за умови визначення співвідношення суб’єктивного цивільного права та цивільного правовідношення. В теорії цивільного права висловлювалися різноманітні погляди на сутність правовідношення і суб’єктивного цивільного права. Великою мірою розбіжності в поглядах науковців щодо цього питання спричинялися різотлумаченнями понять “цивільне правовідношення” та “цивільне право”. Намагаючись визначитись у власній позиції, звизимо предмет інтересу до “об’єктів суб’єктивного цивільного права”, не торкаючись проблеми об’єктів “об’єктивного права”, “цивільно-правового регулювання” та ін. Щодо об’єкта правовідношення зазначимо, що сама постановка проблеми виключає розуміння правовідношення як абстрактної категорії, оскільки об’єкт існує виключно щодо правовідношення в певному конкретному (матеріальному і юридичному) значенні.

Зважаючи на предмет нашого дослідження, ми в змозі задовольнитися традиційним розумінням цивільного правовідношення як суспільного відношення, урегульованого нормами цивільного права, а суб’єктивного цивільного права як міри дозволеної поведінки управомоченої особи, що включає право на власні дії, право на чужі дії та право на захист. Додамо лише, що найсучасніші погляди вітчизняних науковців на суб’єктивне цивільне право відрізняються спробами включити до його дефініції низку інших ознак, залежно від мети дослідження. Скажімо, вивчаючи проблеми захисту цивільних прав, Т. М. Підлубна вважає за необхідне акцентувати увагу на захисті як елементі права і вказує, що суб’єктивне цивільне право – це надана державою через норми об’єктивного права юридична можливість суб’єкта діяти (поводитися певним чином), вимагати відповідної поведінки від інших, можливість користуватися соціальним благом, а також можливість використовувати право на захист, якщо буде в цьому потреба, через звернення до компетентних органів або за допомогою застосування особою фактичних дій, які не суперечать закону з метою задоволення особистих інтересів [3, с. 56]. О. І. Чепис, ставлячи за мету визначити значення інтересу в цивільному праві, окреслює суб’єктивне цивільне право як врегульовану цивільно-правовими нормами міру можливої поведінки суб’єкта, спрямовану на реалізацію його законних інтересів [4, с. 73].

Питання про співвідношення між об’єктом цивільних правовідносин та об’єктом цивільних прав і досі залишається спірним. Свого часу в роботі зnanого цивіліста О. С. Йоффе “Правоотношение по советскому гражданскому праву” була сформована думка про їх тотожність. Певний період часу така позиція розглядалася як традиційна. Проте в сучасних працях російських вчених дедалі частіше звучить наголос на тому, що ці два поняття не є тотожними; навіть у джерелах навчального характеру об’єктом цивільного *правовідношення* визнається поведінка особи, спрямована на різноманітні

майнові чи немайнові блага, а об'єктами цивільних *прав* – самі майнові і духовні блага. [5, с. 81-82, с. 195-217]

Це не притаманне вітчизняним правознавцям, які у більшості ототожнюють об'єкти правовідносин і об'єкти суб'єктивних цивільних прав. Однак така одностайність думок вітчизняних вчених яскраво демонструється лише в контексті об'єкта цивільних правовідносин як загальної категорії і втрачається щойно ми звертаємося до об'єкта зобов'язального правовідношення. На підставі аналізу різноманітних підходів українських вчених до вирішення питання про об'єкт зобов'язання автори одного з видань за редакцією професора Р. Б. Шишки виділяють дві школи цивільного права – “київську” і “харківську”. Представники першої вважають об'єктом зобов'язання певну поведінку боржника, а представники другої – певні суспільні блага. Між тим, стверджують автори згаданого видання, в науці давні віднайдено відповідь у вигляді компромісного рішення – виділено юридичний об'єкт зобов'язання (дії боржника) та матеріальний об'єкт зобов'язання (певна річ, майно щодо якого ці дії вчиняються). Вони відзначають, що у “у взаємних зобов'язаннях може бути декілька юридичних дій зобов'язаних осіб” (утримання від дій автори вважають частиною об'єкта), а “матеріальний об'єкт може бути один або декілька” [6, с. 17-18]. Отже, слід дійти висновку, – у взаємних зобов'язаннях є декілька об'єктів (предметів)?

Відомо, що зобов'язання в абсолютній більшості є взаємними і дії протилежних сторін є різними, однак стверджувати, що це помножує об'єкт зобов'язання, як бачиться, передчасно. Це безперечно помножить і “предмет”, так, наприклад, у зобов'язанні купівлі-продажу предметами будуть “річ” – “гроші”. Тоді постає питання, чому у згаданих науковців (та інших прихильників цієї позиції) не зумовлює сумнівів можливість існування так званих “безпредметних” зобов'язань, в яких матеріальний об'єкт відсутній (такими вони вважають зобов'язання з надання послуг). Адже зважаючи на те, що зобов'язання з надання послуги може бути оплатним (їх абсолютна більшість), а отже взаємним, слід дійти висновку, що в оплатному зобов'язанні з надання послуг матеріальний об'єкт усе ж таки є – це гроші, які сплачуються за послугу. А в зв'язку з тим, що більшість зобов'язань є оплатними і в них використовується універсальний засіб платежу – гроші, виходячи із викладеної вище позиції, слід вважати, що більшість зобов'язальних правовідносин мають своїм предметом “гроші”. Проте, напевно чи з цим погодяться автори наведеної позиції, і не безпідставно.

Крім того, прихильникам теорії юридичного і матеріального об'єкта слід визначитися з питанням про об'єкт правовідношення взагалі, адже щодо нього вони дотримуються теорії множинності об'єкта (речі, майно, інші блага), тоді як в зобов'язаннях, на їх погляд він є моністичним (тільки дії), проте зобов'язання є лише видом цивільних правовідносин. Більше того, за логікою з усього слідує, що *об'єкт* цивільного правовідношення як загального поняття у окремому його виді – зобов'язальному правовідношенні – трансформується у *предмет*.

Безумовно, тлумачення понять об'єкта і предмета в праві ґрунтуються на однойменних філософських категоріях, відповідно до яких об'єктом вважається дійсність, яка існує поза свідомістю людини й незалежно від неї; явище, предмет, особа, на які спрямовано діяльність, увагу тощо; а предметом – будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається; те, на що спрямована пізнавальна практична діяльність. Загалом співвідношення об'єкта і предмета виражається у цілому і частці, предмет є “частковим об'єктом” [7, с. 319]. Отже у зіставленні його з об'єктом предмет є вузким і локальнішим, він є конкретнішим феноменом, який існує у межах

визначеного об'єкта. Видається логічним висновок про те, що незалежно від того, як саме визначається зміст цих понять у праві, що б не уявлялося об'єктом чи предметом правовідносин, повинен зберігатися вказаний принцип їх співвідношення. Утім, це питання заслуговує бути самостійним предметом дослідження.

Відомо, що теорію “юридичного і матеріального об'єкта зобов'язання” обґрунтував свого часу О. С. Йоффе. Цей вчений виділяв об'єкти правовідношення юридичний (дії зобов'язаної сторони), ідеологічний (воля суб'єктів) та матеріальний (речі) [8, с. 49-50]. Але в більш ранніх працях він ототожнював об'єкти правовідносин і об'єкти цивільних прав і висував такі головні аргументи щодо їх тотожності. По-перше, оскільки права й обов'язки є змістом правовідношення, остільки цивільне правовідношення не може мати об'єкта, який би відрізнявся від об'єкта правомочності й обов'язку його учасників. По-друге, об'єкт правовідношення та об'єкт права співпадають внаслідок єдності тої функції, яку виконує право і правовідношення – функції закріплення і розвитку правовідношення [9, с. 594-595].

Запропоновані О. С. Йоффе аргументи неоднаково сприйнято в науці. Підкреслюючи прогресивність цього рішення на шляху пошуку об'єкта правовідношення, сучасний вчений В. А. Лапач усе ж ставить під сумнів, що воля в цій концепції взята абстрактно й виведена на пряму взаємодію з нормами об'єктивного права; твердження, що лише норми права впливають на волю учасників, принижує насправді трансформуючу роль юридичних фактів і позбавляє саме правовідношення його внутрішньої правової сили, робить його соціально байдужим [10, с. 86]. Дещо категоричніше висловлюється, наприклад, М. М. Валєєв, вважаючи обидва аргументи вразливими, а саму теорію співпадання об'єкта правовідношення та об'єкта права – суперечливою і непродуктивною. Він підкреслює, що той факт, що певне явище (права й обов'язки) входить до структури іншого явища (правовідношення), зовсім ще не виявляє єдності об'єктів цих двох явищ. На думку цього автора, перший аргумент (структурний) в підході О. С. Йоффе певною мірою розмиває чітку конструкцію правовідношення, яке згідно класичних поглядів включає три елементи (суб'єкти, об'єкт, зміст – права та обов'язки). Якщо ж виходити з єдності об'єктів права та правовідношення, а об'єктом О. С. Йоффе вважав дії (поведінку) людей, то, на думку М. М. Валєєва, виникає парадоксальна ситуація: об'єктом правовідношення є поведінка, а змістом правовідношення є міра поведінки; в результаті структура правовідношення суттєво відрізнятиметься від класичної: суб'єкти, поведінка і міра поведінки. Аналогічно цей правознавець заперечує й другий (функціональний) аргумент О. С. Йоффе: з того факту, що певні явища мають спільну ціль, ще не випливає, що вони впливають на один і той самий об'єкт [11, с. 54-57].

Намагаючись спростувати аргументацію відомого цивіліста, М. М. Валєєв підкреслює, що оскільки поведінка оголошується об'єктом правовідношення, остільки вона має бути присутньою на всіх стадіях його існування і розвитку, інакше об'єкт перетвориться в факультативний додаток до правовідношення й виникне якесь “безоб'єктне” правовідношення. Вчений розглядає недоліки цієї теорії на прикладі договору купівлі-продажу: договір укладено, але виконання його ще не розпочалося; чи існує правовідношення? За класичним підходом – так, оскільки наявні всі його елементи; але для моделі О. С. Йоффе – елементи правовідношення присутні не всі, оскільки поведінки ще немає. Звідси висновок: або правовідношення ще не виникло (але це не так, бо воно виникає з моменту укладення договору), або об'єктом є дещо інше, аніж поведінка учасників. Цікаво, що цей наш сучасник, намагаючись

продемонструвати “неспроможність” теорії О. С. Йоффе наводить, зокрема, такий приклад: в системах типу “людина – зброя” є єдина ціль – уразити певний об’єкт; при цьому людина впливає на зброю, і лише та у свою чергу – на об’єкт; якщо ж згадати, що і людина, і зброя є складними системами, то мова про тотожність об’єктів людини і зброї виключається [11, с. 56].

Утім, як бачиться в аналізі наведеного ним прикладу М. М. Валєєв припускається помилки: зброя сама по собі ні на що вплинути не може, на об’єкт впливає людина шляхом використання зброї як засобу. Тут для людини існує об’єкт – ціль, на яку спрямовано уразливу силу зброї; зброя як засіб не може мати самостійного об’єкта. У цивільному правовідношенні ж об’єктом є “дещо”, заради чого це правовідношення виникає – благо, якого прагне досягти кожен учасник шляхом реалізації змісту правовідношення, внаслідок здійснення суб’єктивних прав та виконання обов’язків, де суб’єктивне право стає засобом досягнення інтересу.

Серед сучасників, які відстоюють думку щодо тотожності об’єктів цивільних прав та об’єктів цивільних правовідносин, найбільш переконливою вважається позиція російського правознавця Є. А. Суханов. Цей вчений стверджує, що об’єктом правового регулювання може виступати ніщо інше, як поведінка (діяльність) людини, тому саме вона (поведінка) є об’єктом цивільних правовідносин. Самі ж по собі явища об’єктивної дійсності (речі, результати творчої, інтелектуальної праці) об’єктами правовідносин не є, однак вони є об’єктом (предметом) поведінки учасників правовідносин. Отже ці блага, з позиції вказаного науковця, насправді стануть об’єктами і прав, і обов’язків, які в сукупності становлять зміст цивільного правовідношення. Отже, або категорії об’єктів цивільних прав та об’єктів цивільних правовідносин співпадають, або поняття об’єкта цивільних прав слід визнати умовним і вельми неточним [12, с. 294-295].

Існує думка, що сенс категорії об’єктів цивільних правовідносин полягає в установленні для них певного цивільно-правового режиму, тобто можливості чи неможливості вчинення з ними певних дій (правочинів), які зумовлюють певний правовий результат. Безспірно, такий режим встановлюється не для благ, а для людей, які вчиняють щодо цих благ різноманітні юридично значимі дії, тому об’єктом цивільних правовідносин, як вважають правники, можливо було б визнати не самі блага, а їхній правовий режим. Адже саме цим об’єкти відрізняються один від одного у сфері цивільного обороту, а не їхні фізичні характеристики. Подібні твердження, які зводять питання про об’єкт цивільних прав до правового режиму певної категорії явищ об’єктивної дійсності (об’єктів цивільних прав) висловлювалися в літературі неодноразово [13, с. 109-161].

Що ж означає, що об’єктом цивільного правовідношення є правовий режим? Правовий режим є системою юридичних правил, які визначають положення певного явища об’єктивної дійсності в якості об’єкта цивільних прав у тій чи іншій системі законодавства, він розкривається через сукупність правил і норм, які визначають як статичну, так і динаміку правового існування об’єкта, що розглядається [13, с. 109]. Для визначення правового режиму певного блага слід розкрити в усіх деталях особливості встановлення, здійснення і припинення цивільних прав та обов’язків, які виникають стосовно нього. Отже саме загальне поняття правового режиму не може бути об’єктом цивільного правовідношення, це завжди правовий режим певного конкретного явища (речі, майна, майнового права тощо).

Принагідно згадати твердження знаного правника В. А. Дозорцева про те, що встановлення самостійної цивілістичної категорії, виправдане лише у разі визнання за

нею особливого правового режиму, оскільки саме в ньому виражається те практичне значення, яке закладене в законодавчій конструкції певного інституту, в законодавчому регулюванні певного виду об'єктів цивільних прав [14]. Зрозуміло, що об'єктом є те, з приводу чого виникає і на що впливає правовідношення. Останнє ж як певний урегульований правом зв'язок між особами не може змінювати річ (майно) як предмет матеріального світу, однак він спроможний виявляти вплив на цивільно-правовий режим речі (майна), іншого блага, наприклад змінювати власника, встановлювати чи обмежувати право користування річчю тощо. Тому, говорячи про речі, гроші, інше майно, інформацію тощо, цивільне право розглядає їх не з точки зору їхніх фізичних властивостей, а з точки зору їх придатності бути уведеними в правове поле, в цивільно-правовий обіг, з точки зору їхнього цивільно-правового режиму. Так, наприклад, тварини, незалежно від того, що це живі істоти, перебувають на цивільно-правовому режимі речей. Фізичні ж ознаки мають значення для права остільки, оскільки через певну свою специфічність зумовлюють особливості правового режиму певного явища: нерухомих речей, результатів творчої діяльності і т.ін. Таким чином, закріплюючи серед об'єктів цивільних прав речі та результати інтелектуальної, творчої діяльності, особисті немайнові блага, послуги тощо, законодавець має на увазі правовий режим цих явищ. Іншими словами, ми розглядаємо їх як правову категорію, що відображає сукупність юридичних ознак цих явищ. Відтак, відокремлення правового режиму від самого явища (певного блага) в площині юридичній, на нашу думку, позбавлене сенсу, адже самі ці блага виступають носіями цивільно-правових ознак, цивільно-правового режиму.

Звернення до системи об'єктів цивільних прав ще переконливіше свідчить на користь цієї думки: речі, гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Перелік їх не є вичерпним. Це дає підстави науковцям поширювати розуміння об'єкта на "будь-яку субстанцію, яка має певне юридичне значення (наприклад, зумовлює зміст правовідношення) і при цьому не співпадає з його суб'єктами і змістом, а також не належить до підстав його динаміки" [15, с. 63].

Деякі автори пропонують при вирішенні питання про співвідношення об'єкта цивільних прав та об'єкта цивільних правовідносин виходити з того, що "дешо", що не є об'єктом цивільних прав, не може бути об'єктом цивільного правовідношення, і навпаки". Зокрема, В. І. Сенчищев, схиляючись до концепції тотожності цих понять, робить висновок, що ці два "об'єкти" якщо й не тотожні, то принаймні не повинні суперечити один одному в одному конкретному цивільному правовідношенні [15, с. 112].

Ідеї про тотожність об'єктів суб'єктивного права і правовідношення в науці протиставляється теза про їх відмінність. В радянський період розвитку юриспруденції одну з альтернативних теорій запропонував А. П. Дудін. На підставі критичного аналізу сформованих у науці схем взаємодії елементів правовідношення ("суб'єкт – правомочність – об'єкт" та "суб'єкт – правомочність – суб'єкт") автор дійшов висновку, що насправді відносини "людина – річ" і "людини – людина" виступають як більш складне явище "людина – річ – людина" ("суб'єкт – об'єкт – суб'єкт"). У зв'язку з тим, що правовідношення характеризується наявністю у суб'єктів такої взаємодії конкретних прав і обов'язків, вчений доповнює вказану вище схему, представляючи її у такому вигляді: "управомочений суб'єкт – поведінка – об'єкт – поведінка – зобов'язаний суб'єкт". У цій схемі правомочності (права та обов'язки) винесені за межі зв'язку між суб'єктом і об'єктом, оскільки, вважає автор, на об'єкт можуть впливати виключно самі

суб'єкти, але не право; право спроможне впливати лише на поведінку суб'єктів, тобто на самих суб'єктів.

Об'єктом правовідношення, на думку А. П. Дудіна, є предмет зовнішнього світу, на який спрямовано діяльність суб'єктів правовідношення, яка здійснюється в процесі реалізації ними своїх юридичних прав і обов'язків; об'єктом суб'єктивного права виступає поведінка суб'єктів. Адже саме на поведінку спрямоване суб'єктивне право, яке покликане змінювати не предмети, а поведінку людей [16, с. 68]

Цей вчений обґрунтував розмежування об'єкта правовідношення та об'єкта суб'єктивного права (обов'язку), формуючи дворівневу теорію об'єкта на якісно новому рівні. Однак ця теорія не позбавлена вразливих положень. Так, включаючи до схеми взаємодії елементів правовідношення натомість “правомочностей” саму “поведінку” автор переводить розгляд проблеми у площину фактичного відношення, адже елементом (змістом) *правовідношення* є саме комплекс правомочностей суб'єктів (права та обов'язки). Крім того, в цій теорії дії учасників фігурують в переліку об'єктів обох рівнів, що є хибним за самою авторською концепцією нетотожності об'єктів кожного рівня.

Намагаючись узагальнити думки своїх попередників сучасний російський правознавець М. М. Валсєв, об'єктами першого виду визнає об'єкти суб'єктивних прав (обов'язків), маючи на увазі поведінку суб'єктів, а об'єктами другого виду – об'єкти правовідношення – предмети, до яких прикладається активність суб'єктів, тобто певні блага. Науковець вважає, що завдячуючи однорідності об'єктів першого виду (поведінкових актів суб'єктів) забезпечується єдність категорії “правовідношення”, а змінюваність об'єктів другого виду (благ) надає їй ознак диференційованості [11, с. 67-68].

З викладеного очевидно, що єдності у питанні про співвідношення об'єктів цивільних прав та об'єктів цивільних правовідносин в сучасній теорії цивільного права поки що не досягнуто. Як прихильники, так і опоненти ідеї тотожності цих явищ достатньо аргументовано відстоюють свої позиції.

З'ясування проблеми, що саме є об'єктом цивільного правовідношення залежить від відповіді на питання, чи може він (об'єкт) знаходитися поза межами правовідношення. Вище згадувалися науковці, які давали й дають позитивну відповідь на це питання. Деякі автори йдуть далі в постановці проблеми: чи може об'єкт належати взагалі до неправої сфери? [15, с. 61]. Найчастіше така можливість заперечується правознавцями (О. С. Йоффе, В. І. Сенчищев та ін.). Протилежний погляд висловлював С. С. Алексєєв: об'єкт правовідношення належить до не правових (матеріальних і нематеріальних) явищ, предметів, тому вони за своєю природою не входять до складу правовідношення як чистої юридичної форми, яка включає лише суб'єктивні права й обов'язки. Об'єкт є елементом правовідношення лише в його широкому розумінні як єдності юридичної форми і фактичного змісту [17, с. 137]. (Цю позицію згодом підтримали інші вчені, зокрема, А. П. Дудін, В. А. Белов та ін.).

Практично конкретний об'єкт (якщо розуміти під ним певне майнове чи немайнове благо зі своїм правовим режимом) об'єктивно існує до виникнення правовідношення, і гіпотетично є безліч варіантів ймовірних видів цивільних правовідносин, які можуть виникнути стосовно нього між зацікавленими суб'єктами. Завдяки волевиявленню конкретних учасників цей об'єкт включається в структуру нового правового зв'язку у вигляді правовідношення, спонукальним фактором до якого він (об'єкт) став. В результаті об'єктами *правового регулювання* виявляються і поведінка суб'єктів правовідношення, і об'єкт правовідношення. Об'єктом *цивільного правовідношення*

виступає те, що спонукало до його виникнення – те конкретне суспільне благо (майнове чи немайнове, зі своїм правовим режимом), задля досягнення якого з метою задоволення своїх інтересів учасники вступили у правовідношення (ініціювали його). Тому об'єкти цивільних правовідносин – це, як і визначено у ст. 177 ЦК України, речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага.

Підсумовуючи, можливо дійти висновків, що у площині фактичного суспільного відношення об'єкт як реально існуюче благо (стосовно якого це відношення виникає) виступає його “співелементом”, одночасно спонукальною причиною, передумовою. Виявляючись залученим до правовідношення об'єкт (певне благо (річ, результат творчої, інтелектуальної праці тощо) наділяється відповідними цивільно-правовими ознаками, тобто цивільно-правовим режимом) і стає складовим елементом цивільного правовідношення як єдності фактичного змісту і юридичної форми. Як наслідок він виступає й об'єктом дій учасників правовідносин, отже це благо стає об'єктом і прав, і обов'язків, які в сукупності становлять зміст цивільного правовідношення.

Юридичне призначення об'єкта цивільного права (правовідношення) виявляється в тому, що він впливає на зміст суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, оскільки його соціальні та юридичні (цивільно-правові) властивості визначають коло тих дій (правочинів), які можливо/ неможливо вчиняти щодо нього.

Аргументованих підстав для заперечення єдності об'єкта як категорії цивільного права при оцінюванні його з позицій цивільного правовідношення та суб'єктивного цивільного права і, як наслідок, подвоєння системи реально існуючих об'єктів немає. Теорія виділення юридичного і матеріального об'єкта зобов'язання не узгоджується із загальною теорією об'єкта цивільного правовідношення, тому потребує додаткового вивчення і обґрунтування.

Таким чином об'єкт суб'єктивного цивільного права і об'єкт цивільного правовідношення співпадають, втілюючись в певному майновому чи немайновому благові, яке має відповідний цивільно-правовий режим, завдяки чому виступає як цивільно-правова категорія.

Використані джерела:

1. *Агарков М. М.* Обязательство по советскому гражданскому праву // Ученые труды ВИЮН. – Вып. 3. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1940. – 192 с.
2. *Кечекьян С. Ф.* Правоотношения в социалистическом обществе / отв. ред. М. С. Строгович. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 187 с.
3. *Підлубна Т. М.* Право на захист цивільних прав та інтересів : дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.03). – К., 2009. – 209 с.
4. *Четис О. І.* Інтереси в цивільному праві: сутність, місце та особливості захисту : дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.03). – Ужгород, 2010. – 209 с.
5. *Гражданское право : учебник. – Изд. втор. перераб. и дополн. – 1 Ч. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М. : “Проспект”, 1997. – 600 с*
6. *Цивільне право України : курс лекцій. – У 6-ти томах. – Т. V. – Кн. 1 : Загальні положення зобов'язального права / Р. Б. Шишка, Л. В. Красицька, В. В. Сергієнко, О. І. Смотров, Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. – Харків : Еспада, 2005. – 234 с.*
7. *Філософія : підручник / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / за ред. Г. А. Заїченка та ін. – К. : Вища шк., 1995. – 455 с.*
8. *Иоффе О. С.* Спорные вопросы учения о правоотношении // Очерки по гражданскому праву : сборник статей / отв. ред. О. С. Иоффе. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1957. – С. 21-64. – 292 с.

9. *Иоффе О. С.* Правоотношение по советскому гражданскому праву / Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданские правоотношения. Критика теории “хозяйственного права”. – 2-е изд. – М.: Статут, 2000 – 782 с.
10. *Лапач В. А.* Система объектов гражданских прав в законодательстве России: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. – Р-н-Д., 2002. – 537 с.
11. *Валеев М. М.* Вещи как объекты гражданских правоотношений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – 215 с.
12. Гражданское право: учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – В 2-х томах. – Т. 1 / О. А. Дюжева, В. С. Ем, И. А. Зенин, Н. И. Коваленко и др.; отв. ред. Е. А. Суханов. – М.: БЕК, 2003. – 816 с.
13. *Сенчищев В. И.* Объект гражданского правоотношения // Актуальные проблемы гражданского права / под ред. М. И. Брагинского; Исследовательский центр частного права. Российская школа частного права. – М.: Статут, 1998. – С. 109-161. – 464 с.
14. Стенограмма лекций профессора В. А. Дозорцева по курсу “Общие проблемы частного права”, прочитанных в Российской школе частного права в 1995–1996 годах.
15. *Белов В. А.* Объекты гражданского оборота: сборник статей / отв. ред. М. А. Рожкова. – М.: Статут, 2007. – 542 с.
16. *Дудин А. П.* Объект правоотношения (вопросы теории). – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1980 – 81 с.
17. *Алексеев С. С.* Общая теория социалистического права: Нормы права и правоотношение. Курс лекций: учебное пособие. – Вып. 2. / ред. Г. И. Петрищева. – Свердловск: Сред.-Урал. кн. Изд-во, 1964. – 226 с.

Шимон С. И. Соотношение понятий “объект гражданских прав” и “объект гражданских правоотношений” (к научной дискуссии).

В работе рассматриваются теоретические проблемы соотношения понятий “объекты гражданских прав” и “объекты гражданских правоотношений”, дополнительно аргументируется вывод о тождественности этих понятий, затрагивается проблема определения объекта и предмета обязательства.

Ключевые слова: объект гражданских правоотношений, объект гражданских прав, субъективное гражданское право, структура гражданского правоотношения.

Shimon S. I. Correlation of concepts “Object of civil laws” and “object of civil legal relationships” (to scientific discussion).

The work is devoted to the theoretical problems of co-relation of notions “object of civil rights” and “object of civil legal relations”, additionally conclusion about their similarity is established herein, the problem of definition of object and subject of an obligation is covered herein.

Keywords: object of civil legal relations, object of civil rights, civil right, structure of civil legal relation.